

СУЧАСНИЙ СТАН ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ООНОВЛЕННЯ

У 2022 році російська федерація, з підтримкою білорусі, розпочала відкриту воєнну агресію проти України. Цей напад завдав серйозних та непоправних втрат нашій країні з самого початку. Щодня ворог приносить значні та непоправні збитки українським підприємствам, руйнуючи та знищуючи інфраструктуру та основні засоби, що суттєво погіршує ефективність їхньої діяльності або повністю позбавляє підприємства можливості існувати надалі.

Станом на 24 лютого 2023 року загальні прямі збитки активів підприємств оцінюються у \$11,3 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, а також державних підприємств, плюс десятки тисяч малих приватних. Ймовірно, справжня цифра є більшою, оскільки не про всі підприємства є інформація, особливо якщо йдеться про тимчасово окуповані території [1]. Остаточне підрахування загальної суми збитків можливе лише після закінчення війни. У зв'язку з продовженням бойових дій і неправомірними діями, які включають крадіжки та вивезення основних засобів з території України, точна кількість і обсяг збитків, завданих країні внаслідок воєнної агресії, ще не можуть бути остаточно визначеними. Тому, для отримання точних цифр збитків, необхідно дочекатися завершення воєнного конфлікту та відновлення контролю над територіями.

До прямих збитків відносяться:

- Втрата основних засобів (береться первісна оцінка, оскільки за балансовою вартістю придбати актив у більшості випадків неможливо);
- Втрата незавершених капітальних інвестицій;
- Втрата запасів готових товарів та проміжних матеріалів (припускається, що у більшості випадків запаси були розташовані поруч з основними виробничими потужностями) [1].

Підприємства, які зазнали найбільших втрат від початку війни, наведено у табл. 1 (табл. 1).

Таблиця 1

Найбільші уражені промислові активи

Підприємство	Галузь	Статус	Оцінка втрат, \$ млрд
ММК ім. Ілліча	Металургія	Зруйновано	2 385
Азовсталь	Металургія	Зруйновано	1 777
Мотор Січ	Машинобудування	Пошкоджено	450
Укртатнафта	Нафтопереробка	Зруйновано	405
Зоря - Машпроект	Машинобудування	Зруйновано	264
Українські енергетичні машини	Машинобудування	Пошкоджено	181
Авдіївський коксохімічний завод	Коксохім	Пошкоджено	166
Філіп Морріс Україна	Виробництво цигарок	Зруйновано	154
Антонов	Авіабудування	Пошкоджено	151
ЛИНІК	Нафтопереробка	Зруйновано	126
Органік Системс	Харчова промисловість	Зруйновано	121
Новокраматорський машинобудівний завод	Машинобудування	Пошкоджено	113
Миколаївський глиноземний завод	Металургія	Пошкоджено	97
Дніпроспецсталь	Металургія	Пошкоджено	87
Сандора	Харчова промисловість	Пошкоджено	82

*Джерело: побудовано автором за даними [1]

Для великих та середніх приватних підприємств, щодо яких відомо про наявність та рівень пошкоджень, береться фінансова звітність на останню наявну дату. Ми розрізняємо руйнування (100%) та пошкодження (40%). [1]

Аналізуючи дані, представлені в табл. 1, можна зробити висновок, що в результаті воєнного конфлікту зазнали руйнувань або пошкоджень підприємства різних галузей економіки. Однак, найбільші втрати виявилися в галузях металургії та машинобудування. Зокрема, два найбільших підприємства, Азовсталь та ММК ім. Ілліча, які розташовані в місті Маріуполь, були повністю зруйновані (див. табл. 1). Крім того, ці підприємства були одними з найбільших в Україні.

Поміж руйнуванням основних засобів, часто відбувається мародерство з боку окупантів, які викрадають та вивозять на територію Росії різноманітне сучасне та новітнє обладнання та устаткування вітчизняних підприємств, машини та автомобілі. Окупанти вивозять всі можливі основні засоби підприємств, починаючи від апаратів з виробництва паперу [2] й закінчуючи обладнанням гірничих підприємств [3]. Суму таких збитків вітчизняних підприємств ще важче підрахувати.

Крім вищезазначеного, слід звернути увагу на ступінь зносу матеріальних активів (показник, який характеризує частку зношених основних засобів (табл. 2).

Ступінь зносу матеріальних активів за видами економічної діяльності за 2021 рік

Підприємство	Код за КВЕД	Ступінь зносу, %
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	41,1
Промисловість	B+C+D+E	60,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	38,6
Переробна промисловість	C	60,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	68,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	60,2
Будівництво	F	45,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	39,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	48,2

*Джерело: побудовано автором за даними [4]

Ступінь зносу матеріальних активів є важливим показником, який характеризує технічний стан основних засобів. Чим вищий ступінь зносу, тим більшою є потреба в їх заміні або модернізації. Згідно з даними табл. 2 можна зробити висновок, що більша частина основних засобів підприємств України перебувають у зношеному стані. У промисловості рівень зносу обладнання є найвищим і становить 60,5%. Це пояснюється тим, що обладнання в промисловості працює в більш важких умовах і часто використовує складні технології, які швидко старіють. Це негативно впливає на ефективність виробництва та конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і пов'язано з тим, що зношене обладнання є менш продуктивним, вимагає більших витрат на експлуатацію та ремонт, і має нижчу якість. Високий ступінь зносу основних засобів свідчить про те, що багато підприємств України використовують обладнання та споруди, що були встановлені багато років тому.

Таким чином, війна, яку розпочала російська федерація проти України, призвела до серйозних та непоправних збитків для країни. Кожен день ворог завдає значних пошкоджень та руйнує інфраструктуру та основні засоби, що суттєво погіршує ефективність діяльності підприємств або навіть призводить до їхнього повного знищення.

Крім того, варто відзначити, що значний ступінь зносу основних засобів підприємств до початку воєнного конфлікту створював складнощі для ефективного здійснення їхньої діяльності. Тепер, з початком воєнного конфлікту і подальшими пошкодженнями та руйнуванням основних засобів, ці складнощі та виклики стали ще більшими, адже підприємства мають втрати як від передвоєнного зносу, так і від прямих пошкоджень унаслідок воєнної агресії.

Оновлення основних засобів підприємств в Україні є одним із ключових завдань для забезпечення економічного росту та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародній арені.

Для фінансування цього процесу необхідно розглядати різні джерела. Власні ресурси підприємств можуть бути використані для оновлення та модернізації основних засобів, але, скоріш за все, цих коштів може бути недостатньо, і тому потрібно залучати зовнішні джерела фінансування. Необхідними кроками для реалізації цього процесу є розробка ефективних механізмів державної підтримки оновлення основних засобів, забезпечення доступності кредитів, грантів та інших форм підтримки для підприємств.

Створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу також грає важливу роль, важливо, щоб держава зі свого боку змогла забезпечити привабливий клімат для інвесторів в умовах воєнного стану в країні, стабільність економіки, захист прав інвесторів та поліпшення інфраструктури.

У контексті компенсації збитків, завданих підприємствам внаслідок війни, може бути важливою міжнародна допомога від різних міжнародних організацій. Однак, щодо можливих репарацій від росії, існує сумнів, що країна-агресор добровільно сплатить їх Україні. Тому одним з можливих способів компенсації збитків є конфіскація заморожених активів російських підприємств, об'єктів приватної власності осіб, які перебувають під санкціями, та золотовалютних резервів російського Центробанку.

Список використаної літератури:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
2. Ліза Бровко. Армія мародерів: окупанти продовжують вивозити з України до Росії все, що бачать. *Апостроф*. 2023, 27 січня. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2023-01-27/armiya-maroderov-okkupanty-prodoljayut-vyivozit-iz-ukrainyi-v-rossiyu-vse-hto-vidyat/289408>
3. Катя Юськів. На Луганщині окупанти закривають шахти та вивозять обладнання – ОВА. *Кореспондент*. 2022, 12 грудня. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4543331-na-luhanshyni-okupanty-zakryvauit-shakhty-ta-vyvoziat-obladnannia-ova>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <https://ukrstat.gov.ua>